

สารบัญ		หน้า
กิตติกรรมประกาศ		ง
บทคัดย่อภาษาไทย		ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		ช
สารบัญ		ฉ
สารบัญตาราง		ฉ
สารบัญภาพ		ฉ
สารบัญแผนภูมิ		ฉ
บทที่ 1 บทนำ		๓
หลักการและเหตุผล		1
ความสำคัญ ที่มา และปัญหาของการวิจัย		2
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย		4
วิธีวิจัย		4
ขอบเขตของการวิจัย		5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ		6
บทที่ 2 ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		
2.1 ทฤษฎี		7
2.1.1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม		7
2.1.2 พื้นที่ในคดีไทย		9
2.2 เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		10
2.2.1 วิหารล้านนา		11
2.2.2 ประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่		14
บทที่ 3 วิธีวิจัย		
3.1 การออกแบบวิธีการศึกษา		19
3.2 การเก็บข้อมูล		20

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	25
3.4 การสังเคราะห์ข้อมูล	27
บทที่ 4 การวิเคราะห์การจัดพื้นที่ใช้สอยและวัตถุในวิหารล้านนา	
4.1 การเปลี่ยนแปลงการจัดพื้นที่ใช้สอยในวิหาร	31
4.1.1 รูปแบบการจัดพื้นที่ใช้สอยในวิหารแบบดั้งเดิม	31
4.1.1.1 พื้นที่แนวตั้งในวิหาร	33
4.1.1.2 พื้นที่แนวระนาบในวิหาร	34
4.1.1.3 สรุปรูปการจัดพื้นที่ใช้สอยในวิหารแบบดั้งเดิม	36
4.1.2 รูปแบบการจัดพื้นที่ใช้สอยในวิหารในปัจจุบัน	37
4.1.2.1 รูปแบบการจัดพื้นที่ใช้สอยแนวตั้ง	37
4.1.2.2 รูปแบบการจัดพื้นที่ใช้สอยแนวระนาบ	38
4.2 การเปลี่ยนแปลงเวลาการใช้งานวิหาร	44
4.2.1 เวลาการใช้งานวิหารแบบดั้งเดิม	44
4.2.2 เวลาการใช้งานวิหารในปัจจุบัน	44
4.3 การเปลี่ยนแปลงการจัดวัตถุในวิหาร	50
4.3.1 รูปแบบการจัดวัตถุในวิหารแบบดั้งเดิม	50
4.3.2 ความเป็นมาการเปลี่ยนแปลงการจัดวัตถุในวิหาร	52
4.3.2.1 ส่วนศาสนวัตถุหลัก	53
- สัตตภัณฑ์และโต๊ะหมู่บูชา	53
- ธรรมาสันปราสาทและธรรมาสันภาคกลาง	62
- แท่นสงฆ์ (อาสนสงฆ์)	64
4.3.2.2 ส่วนเครื่องสักการะและเครื่องใช้	69
- กลุ่มเครื่องใช้งานในพิธีพิเศษ	69
- กลุ่มเครื่องใช้ประจำวันพระ	71
4.3.2.3 ส่วนहारยได้	75
- ตู้บริจาคน	75
- เข็มช	81
- พระประจำวันเกิด	84
- โต๊ะจำหน่ายสังฆทาน	87

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

- ผู้เข้าบูชาวัตถุมงคล	90
4.3.2.4 ส่วนอุปกรณ์อาคารและเครื่องใช้สอย	93
- ไมโครโฟน เครื่องขยายเสียง ลำโพง	93
- พัดลม	98
- นาฬิกา	100
- ตู้น้ำดื่ม	103
- เก้าอี้	104
4.4 สรุปการเปลี่ยนแปลงการจัดพื้นที่ใช้สอยและวัตถุในวิหาร	107
บทที่ 5 การสังเคราะห์และแนวทางการจัดการพื้นที่ใช้สอยและวัตถุในวิหาร	
5.1 การเปลี่ยนแปลงการจัดพื้นที่ใช้สอยและวัตถุที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ในวิหาร	117
5.1.1 ความเปลี่ยนแปลงด้านพื้นที่	120
5.1.2 ความเปลี่ยนแปลงด้านวัตถุ	122
5.2 แนวทางการจัดการพื้นที่ใช้สอยและวัตถุในวิหาร	125
5.3 บทสรุปงานวิจัย	127
5.4 ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะงานวิจัย	128
บรรณานุกรม	131
ภาคผนวก	137
ภาคผนวก ก ประวัติความเป็นมา วัดในกลุ่มตัวอย่างวิจัย	138
ภาคผนวก ข แบบฟอร์มการสำรวจและสัมภาษณ์วิหารกลุ่มตัวอย่าง	
บันทึกการสัมภาษณ์ บันทึกข้อมูลการสำรวจวิหาร	147
ประวัติผู้เขียน	180

สารบัญตาราง

ตาราง

1-1 รายชื่อวิหารกลุ่มตัวอย่าง

หน้า

6



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สารบัญภาพ

รูป	หน้า
4-1 ตัวอย่างเครื่องใช้ เครื่องสักการะที่ใช้ในวิหารล้านนา	30
4-2 แนวคิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในวิหาร	31
4-3 การวิเคราะห์พื้นที่แสดงขอบเขตของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในวิหาร ตามแนวคิดของ นิธิ เอียวศรีวงศ์	32
4-4 ผลการวิเคราะห์รูปแบบและระดับของพื้นที่ในแนวคิดในวิหาร	33
4-5 ผลการวิเคราะห์ขอบเขตของพื้นที่ในแนวระนาบ	35
4-6 การวิเคราะห์รัศมีวงขอบและความเข้มข้นของความศักดิ์สิทธิ์ในวิหาร	36
4-7, 8 พื้นที่ใช้สอยแนวคิด ศาสนวัตถุหลักยังคงรูปแบบเดิม	37
4-9, 10 กิจกรรมของชาวบ้านในวิหาร	38
4-11, 12 กิจกรรมของชาวบ้านในวิหาร	39
4-13, 14 การนั่งของกลุ่มผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุ	39
4-15, 16 กลุ่มผู้สูงอายุบางส่วนขยับไปนั่งเก้าอี้ด้านติดประตูทางเข้า	40
4-17, 18 แสดงการนั่งของกลุ่มผู้ชาย กลุ่มผู้สูงอายุหญิง กลุ่มผู้หญิงและเด็ก	41
4-19, 20 กิจกรรมหลักของนักท่องเที่ยวคือ กราบไหว้พระประธาน	42
4-21, 22 กิจกรรมของนักท่องเที่ยวได้แก่ เดินชม ถ่ายภาพ และบริจาคทาน	43
4-23, 24 วิหารวัดเสาหินและวิหารวัดป่าแดงหลวง ปิดเวลากลางวัน	45
4-25, 26 ภายในวิหารวัดต้นแก้วและวัดท่าคำวัง	46
4-27, 28 ภายในวิหารวัดปราสาทและวัดเกตการาม	46
4-29, 30 ภายในวิหารวัดทุ่งอ้อหลวงและด้านหน้าวิหารซึ่งไม่มีประตูปิด	47
4-31 ด้านนอกวิหารวัดพันเตาวันถนนคนเดิน เวลา 18.00 น.	47
4-32 ด้านหน้าวิหารวัดพันเตาวันถนนคนเดิน เวลา 18.00 น.	48
4-33 ภายในวิหารวัดพันเตาวันถนนคนเดิน เวลา 20.00 น.	48
4-34, 35 ลายอ้อเขียนผนังพระอุโบสถวัดราชโอรส และการจัดม้าหมู่ใหญ่	54
4-36 ภาพถ่ายโบราณแสดงการจัดโต๊ะหมู่บูชาในวิหารวัดเกตการาม	57
4-37, 38 การจัดวางสัตตภัณฑ์ในวิหารวัดเกตการามและวัดป่าแดงหลวง	59
4-39, 40 วิหารวัดพันเตาใช้สัตตภัณฑ์เพื่อการตกแต่ง	59

4-41, 42	วิหารวัดต้นแก้ววันใช้สัตตภัณฑ์เพื่อการใช้สอย	59
4-43, 44	วิหารวัดทุ่งอ้อหลวงใช้สัตตภัณฑ์เพื่อการใช้สอย	60
4-45	วิหารวัดหางดงใช้โต๊ะหมู่บูชา	60
4-46, 47	วิหารวัดเสาหินใช้โต๊ะหมู่บูชาเป็นหลัก ใช้สัตตภัณฑ์เพื่อการตกแต่ง	60
4-48, 49	วิหารวัดท้าวคำวังใช้โต๊ะหมู่บูชาเป็นหลัก	61
4-50, 51	ธรรมเนียมแบบภาคกลางภายในวิหารวัดเสาหินและวัดป่าแดงหลวง	63
4-52	งานรับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเกตการาม วันที่ 24 ก.พ. 2544	67
4-53	งานสงฆ์หน้าพระธาตุวัดเกตการาม วันที่ 2 มิ.ย. 2547 อาสสงฆ์ตั้งกลางวิหาร	67
4-54	ตำแหน่งอาสสงฆ์วิหารวัดเกตการามในปัจจุบันตั้งอยู่ด้านซ้ายมือพระประธาน	67
4-55, 56	อาสสงฆ์รูปแบบแห่งในวิหารวัดพันเตาและวัดทุ่งอ้อหลวง	68
4-57	อาสสงฆ์รูปแบบแห่งในวิหารวัดเสาหิน ตั้งอยู่ด้านขวามือพระประธาน	68
4-58, 59	อาสนาในวิหารวัดเสาหิน วางบนแท่นแก้วด้านซ้ายมือพระประธาน	70
4-60	แว่นสามตาพระเจ้าในวิหารวัดเสาหิน	70
4-61, 62	การเรียงลำดับเครื่องใช้ประจำวันพระในวิหารวัดหางดง	72
4-63, 64	กิจกรรมในวันพระ วิหารวัดหางดง	72
4-65, 66	การเรียงลำดับเครื่องใช้ประจำวันพระในวิหารวัดเกตการาม	73
4-67, 68	ส่วนใส่บาตรอาหารในวิหารวัดเกตการาม ใช้โต๊ะแทนการวางพื้น	73
4-69	ภายในวิหารวัดเกตการาม ในวันพระ	73
4-70, 71	ตู้บริจาคในวิหารวัดเกตการาม	79
4-72, 73	ตู้บริจาคในวิหารวัดพันเตา ตั้งอยู่ด้านขวามือของประตูทางเข้า	80
4-74, 75	ตู้บริจาคในวิหารวัดพันเตา มีจำนวน 10 ตู้	80
4-76, 77	ตำแหน่งการวางเข็มซีและเข็มซีไฟฟ้าหยอดเหรียญในวิหารวัดต้นแก้ว	83
4-78	ตำแหน่งการวางเข็มซีวิหารวัดต้นแก้วในวันพระ	83
4-79, 80	โต๊ะพระประจำวันเกิดในวิหารวัดต้นแก้ว จัดวางไว้ด้านขวาของประตูทางเข้า	86
4-81, 82	โต๊ะพระประจำวันเกิดในวิหารวัดพันเตา จัดวางไว้ด้านขวาของประตูทางเข้า	86
4-83, 84	โต๊ะพระประจำวันเกิดในวิหารวัดหางดง จัดวางไว้ด้านขวาของประตูทางเข้า	86
4-85	โต๊ะจำหน่ายสังฆทานในวิหารวัดพันเตา จัดวางไว้ด้านซ้ายของประตูทางเข้า	89
4-86, 87	ตู้เช่าบูชาวัตถุมงคลในวิหารวัดเกตการาม จัดวางไว้ด้านซ้ายของประตูทางเข้า	92
4-88, 89	วิหารวัดเกตการาม จัดวางไมโครโฟนบนอาสสงฆ์	95
4-90, 91	วิหารวัดเสาหิน จัดวางไมโครโฟนและเครื่องขยายเสียงไว้ด้านข้างอาสสงฆ์	95

4-92, 93	วิหารวัดป่าแดงหลวง จัดวางไมโครโฟนบนอาสนสงฆ์	95
4-94, 95	การวางไมโครโฟนและเครื่องขยายเสียงในวิหารวัดต้นแก้วและวัดหางดง	96
4-96, 97	การติดตั้งพัดลมเพดานของวิหารวัดท้าวคำวังและวิหารวัดทุ่งอ้อหลวง	98
4-98, 99	การใช้พัดลมตั้งพื้นตามมุมต่างๆของวิหารวัดต้นแก้ว	99
4-100, 101	การติดตั้งพัดลมแขวนผนังของวิหารวัดเกตการาม	99
4-102, 103	การติดตั้งพัดลมในวิหารวัดเสาหิน	99
4-104, 105	ตำแหน่งการตั้งนาฬิกาในวิหารวัดหางดงและวิหารวัดต้นแก้ว	101
4-106, 107	ตำแหน่งการตั้งนาฬิกาในวิหารวัดเสาหินและวิหารวัดเกตการาม	102
4-108, 109	การวางตู้น้ำดื่มในวิหารวัดป่าแดงหลวงและวิหารวัดหางดง	103
4-110, 111	การวางเก้าอี้ในวิหารวัดป่าแดงหลวงและวิหารวัดปราสาท	105
4-112, 113	การใช้เก้าอี้ในวิหารวัดเสาหิน	106
4-114, 115	การใช้เก้าอี้ในวิหารวัดเกตการาม	106
4-116, 117	การใช้เก้าอี้ในวิหารวัดต้นแก้ว	106

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
1-1	1
2-1	18
3-1	20
3-2	26
3-3	27
3-4	28
4-1	41
4-2	43
4-3	44
4-4	49
4-5	50
4-6	61
4-7	64
4-8	69
4-9	71
4-10	74
4-11	81
4-12	84
4-13	87
4-14	90
4-15	92
4-16	97
4-17	100
4-18	102
4-19	104

4-20	ตำแหน่งการวางเก้าอี้ในวิหาร	107
4-21	ช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงการจัดพื้นที่ใช้สอยในวิหารแบบดั้งเดิมและในปัจจุบัน	112
4-22	ช่วงเวลาในการเปลี่ยนแปลงการจัดวัตถุและเครื่องใช้ต่างๆในวิหาร	114
4-23	ช่วงเวลาในการเปลี่ยนแปลงการจัดวัตถุและเครื่องใช้ต่างๆ	115
5-1	จุดเปลี่ยนทางความคิดหรือโลกทัศน์ของคนล้านนาที่มีต่อพื้นที่ในวิหาร	118
5-2	การวิเคราะห์ห้วงศมวิงขอบและความเข้มข้นของความศักดิ์สิทธิ์ในวิหาร	119
5-3	การใช้พื้นที่ในวิหาร โดยนักท่องเที่ยวนั้นทับกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในวิหาร	120
5-4	แสดงพื้นที่ทางสังคมซ้อนทับกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในวิหาร	121
5-5	แสดงส่วนหารายได้ ได้เข้ามาอยู่ในขอบเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในวิหาร	123
5-6	แสดงส่วนอุปกรณ์อาคารและเครื่องใช้สอย จัดวางอยู่ทั่วพื้นที่ในวิหาร	124

